

Justina Liauksminienė
Vilniaus universitetas

MENTALINIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ *MANYTI*, *SUPRASTI*, *ŽINOTI* MULTIFUNKCIONALUMAS: EPISTEMIŠKUMAS IR PRAGMATIŠKĖJIMAS

1. Įvadinės pastabos

Vienas aktualiausių šiuo metu nagrinėjamų klausimų lingvistinėje literatūroje yra kalbos vienetų multifunktionalumas, kurį galima sieti ir su tokiais kalbiniais reiškiniais kaip epistemiškumas ir pragmatiškėjimas. Šiame straipsnyje pristatomo bandomojo tyrimo objektas – trys lietuvių kalbos mentaliniai veiksmažodžiai *manyti*, *žinoti* ir *suprasti* bei jų atliekamos epistemiškumo ir pragmatinių žymiklių funkcijos grožinės literatūros tekstuose. Nors episteminio požiūrio predikatai jau yra nemažai tyrinėti, šiuo darbu siekiama papildyti esamus tyrimus, ypatingą dėmesį skiriant vieniems dažniausių lietuvių kalbos mentalinių veiksmažodžių *manyti*, *žinoti* ir *suprasti*, vartojamų kaip komplementiniai predikatai–parentetikai, vartosenai grožinės literatūros kalboje. Tiriamos minėtų veiksmažodžių 1-ojo asmens vienaskaitos esamojo laiko ir liepiamosios nuosakos formos. Siekiama išanalizuoti, kokios mentalinių veiksmažodžių formos funkcionuoja kaip epistemiškumo, o kokios kaip pragmatiniai žymikliai ir kokios pastarųjų žymiklių reikšmės išryškėja grožinės literatūros kalboje.

1.1. Epistemiškumo kategorijos samprata

Konceptualus epistemiškumo domeną apima episteminį modalumą ir evidencialumą (Boye 2010). Episteminis modalumas nurodo autoriaus propozicijos santykio su tikrove vertinimą, t. y. kiek kalbama situacija atitinka tikrovę (Palmer 2001, 8). Toks vertinimas, pasak Cornillie (2009, 46), gali varijuoti nuo visiško įsitikinimo, jog kalbama situacija yra tikra, iki įsitikinimo, kad propozicija visiškai neatitinka tikrovės (t. p. 46–47). To paties lingvisto aiškinimu, evidencialumas žymi nuorodas į informacijos šaltinį, kuriuo remdamasis autorius teigia propoziciją (Cornillie 2009, 46–47). Nors šioje bandomojoje studijoje remiamasi požiūriu, kad evidencinė reikšmė dažnai gali turėti episteminio modalumo atspalvių (Plungian 2001, 354, Usonienė spaudoje, 3), vis dėlto bandoma skirti episteminius ir evidencinius žymiklius (3.1 poskyris) analizuojant propoziciją kontekste pagal tai, ar tiriamieji kalbos vienetai autoriaus vartojami tikimybės laipsniui reikšti, ar yra aiškiai nurodomas žinių šaltinis.

Pastaraisiais dešimtmečiais lingvistai aktyviai tiria ne tik gramatines, bet ir leksines epistemiškumo raiškos priemones. Pavyzdžiui, episteminio modalumo raiška anglų kalboje tradiciškai siejama su

modaliniais veiksmažodžiais¹. Tačiau vis dažniau yra akcentuojama, kad ši modalumo kategorija gali būti žymima ir tokiomis leksinėmis priemonėmis kaip modaliniai būdvardžiai, veiksmažodžiai irrieveiksmiai (Hoye 2005, 1481). Lingvistinėje literatūroje apie evidencialumo raišką pabrėžiama, kad yra kalbų, kuriose evidencialumui reikšti vartojamos išskirtinai morfologinės priemonės, pavyzdžiui, galūnės, klitikai ir priešdėliai (Palmer 2001, 67, Aikhenvald 2007). Tačiau vis dažniau teigiama, kad daugelyje kalbų žinių šaltinis nurodomas pasitelkiant nemorfologines priemones, o kartais yra pastebimas sumišęs – ir morfologinis, ir nemorfologinis – evidencialumo raiškos būdas (Gronemeyer 1997, de Haan 1999, Palmer 2001, Aikhenvald 2004², Simon-Vandenbergen, Aijmer 2007, Ruskan 2010). Autoriaus žinių šaltiniui žymėti anglų kalboje gali būti pasitelkta apščiai nemorfologinių priemonių (Simon-Vandenbergen, Aijmer 2007, 288). Jau 1986-aisiais metais Chafe'as teigė, kad ir modaliniai, ir leksiniai anglų kalbos veiksmažodžiai yra tradicinis būdas žinių šaltiniui, kuriuo remdamasis autorius teigia propoziciją, žymėti (t. p. 266–268).

Evidencialumas lietuvių kalboje tradiciškai buvo siejamas su morfologinėmis raiškos priemonėmis: gramatinėmis konstrukcijomis su gimininėmis ar bevardės giminės veikiamųjų dalyvių formomis ir konstrukcijomis su bevardės giminės neveikiamaisiais dalyviais (Ruskan 2010, 1). Bet kaip rodo naujausi nemorfologinio evidencialumo raiškos būdo lietuvių kalboje tyrimai, įvairios dalelytės, sakinio adverbialai ir leksiniai kalbos vienetai, vartojami parentetiškai, taip pat gali būti vartojami žinių šaltiniui, kuriuo remiasi autorius teigdamas propoziciją, žymėti (Ruskan 2010, 2013, Smetona, Usonienė 2012, Usonienė 2012, spausdinama, 3). Apibendrinant galima teigti, kad lietuvių kalboje evidencialumo kategorijai reikšti pasitelkiamos ir morfologinės, ir nemorfologinės priemonės.

1.2. Pragmatiškėjimo proceso samprata

Pragmatiškėjimo proceso metu leksiniai kalbos vienetai palaipsniui praranda savo pirminę leksinę reikšmę (angl. *semantic bleaching*), vietoj pastarosios ima ryškėti funkcinė reikšmė. Tokie kalbos vienetai gali įgauti diskurso žymiklių, atliekančių interakcijos ir teksto jungimo, funkcijas (Traugott 1988, 1995, Brinton 2008, Smetona, Usonienė 2012, Van Olmen 2010, 2013). Kai kurių autorių teigimu, pragmatiškėjimas yra gramatikalizacijos potipis, kiti teigia, kad šiuos du reiškinius reikia skirti,

¹ Modaliniai veiksmažodžiai čia suprantami kaip morfologinės epistemiškumo raiškos priemonės.

² Aikhenvald (2004) evidencialumą laiko gramatine kategorija. Veiksmažodžius, būdvardžius, sakiniorieveiksmius, dalelytes, įterpinius, žyminčius autoriaus žinių šaltinį, ji vadina evidencialumo strategijomis (angl. *evidentiality strategies*).

treči laikosi nuomonės, kad pragmatiškėjimo procesas apskritai neegzistuoja (Heine 2013, 2.2 poskyryje).

Šiame darbe procesas, kurio metu leksinis kalbos vienetas konkrečiame kontekste praranda savo propozicinę reikšmę ir atlieka metatekstinę ar interakcinę funkciją, laikomas pragmatiškėjimo procesu. Pragmatiškėjančio kalbos vieneto reikšmių kaita šio proceso metu gali būti iliustruojama taip: *propozicinė* (→ *tekstinė*) → *ekspresinė reikšmė* (Traugott 2003, 633). Pavyzdžiui, lietuvių kalbos mentalinis veiksmažodis *suprasti* ne visada turi tik mentalinio proceso (supratimo) reikšmę. Sakinyje *Džiaugiasi geru oru, gera vadove, geru maistu ir šiaip gyvenimu, **suprask**, laisve* mentalinio veiksmažodžio *suprasti* imperatyvo forma rodo interakcinę, tam tikrus prieš tai išdėstytus faktus apibendrinančio arba išvadą darančio žymiklio funkciją. Sakinyje *O dabar, **manau**, duosite man kai ką pasirašyti?* mentaliniu veiksmažodžiu *manau* labiau nei autoriaus nuomonė yra akcentuojamos kalbėtojo pastangos užmegzti ryšį su klausytoju, pabrėžti tam tikrus faktus ar pakreipti pokalbį ir tolesnius įvykius norima linkme. Panašiai ir anglų kalbos mentalinis veiksmažodis *think*, ypač vartojamas su pirmojo asmens veiksniu (*I think*), Aijmer (1997) teigimu, yra įgijęs modalinių ir pragmatinių reikšmių. Van Olmenas, viename savo straipsnių pristatęs anglų kalbos veiksmažodžių *look* ‘žiūrėti’ ir *listen* ‘klausyti’ analizės rezultatus, teigia, kad liepiamosios šių veiksmažodžių nuosakos formos taip pat dažnai funkcionuoja kaip pragmatiniai žymikliai ryšiui su adresatu inicijuoti ir palaikyti, akcentuoti svarbius komunikacijos akto metu pateikiamus faktus ir kitokioms pragmatinėms funkcijoms atlikti (Van Olmen 2010). Trumpai apibendrinant galima teigti, kad pragmatiniams žymikliams apskritai yra būdinga sintaksinė izoliacija, t. y. jie nebėra integruoti į sakinio sintaksinę struktūrą. Tokių žymiklių pozicija sakinyje nėra griežtai apibrėžta, jie yra sintaksiškai mobilūs. Kaip struktūrinį požymį galima išskirti ir tai, kad tokius žymiklius sekantys komplemento sakiniai dažniausiai vartojami be jungtukų *kad* (*jog*). Pragmatinių žymiklių ne-/vartojimas nekeičia sakinio propozicinės reikšmės ir, žinoma, toks žymiklis kontekste turi tam tikrą pragmatinę reikšmę.

Taip pat svarbu paminėti, kad lingvistinėje literatūroje terminas *diskurso žymikliai* dažnai vartojamas paraleliai su *pragmatiniais žymikliais*, neretai jie vartojami sinonimiškai (Brinton 2008, Heine 2013). Yra lingvistų, siūlančių šiuos du terminus skirti. Pavyzdžiui, Fraseris (1990) diskurso žymiklius supranta kaip nurodančius ryšį tarp teikiamo pagrindinio informacijos vieneto ir prieš jį esančio diskurso, o pragmatiniai žymikliai, jo supratimu, žymi tiesioginį propozicijos perteikimo būdą vieno komunikacijos dalyvio kitam (1990, 383, 386). Šioje studijoje savo pirminę leksinę reikšmę prarandantys, funkcinės reikšmės dominavimą rodantys ir interakcinę funkciją atliekantys KPred (komplementiniai predikatai) bus vadinami pragmatiškėjančiais žymikliais.

Pasak Hopperio ir Traugott (2003), tarpkalbiniu požiūriu formos yra linkusios patirti panašius pokyčius, panašūs ir jų tarpusavio ryšiai³ (t. p. 6). Lietuvių kalbos mentaliniai veiksmažodžiai, kaip ir kai kurie išsamiai analizuoti mentaliniai anglų kalbos veiksmažodžiai, yra veikiami tų pačių, nors ir skirtingose kalbose vykstančių, procesų. Jų rezultatas yra konkrečiame kontekste išryškėjantys tiriamųjų vienetų reikšmės pokyčiai. Aijmer (1997) pateiktų įžvalgų apie mentalinius veiksmažodžius, atliekančius sakinio adverbialų funkcijas, pagrindu galima hipotezė, jog kai kurios lietuvių kalbos mentalinių veiksmažodžių *manyti*, *žinoti* ir *suprasti* formos taip pat gali prarasti savo pirminę leksinę reikšmę ir tam tikrame kontekste funkcionuoti kaip epistemiškumo arba pragmatiniai žymikliai.

Jau yra atlikta tyrimų, rodančių, jog lietuvių kalbos mentalinis veiksmažodis *manyti* gali funkcionuoti ir kaip episteminis, ir kaip evidencinis žymiklis. Pastarasis veiksmažodis medicinos diskurse neretai vartojamas, kai autorius nenori būti pernelyg kategoriškas, nėra užtikrintas teigiamos propozicijos tikrumu arba stengiasi ją pagrįsti logiška išvada, kurios prieina remiantis konkrečiais faktais (Šinkūnienė 2011, 133–137). Taip pat galima teigti, kad pastarasis mentalinis veiksmažodis yra įgijęs ir dar vieną – pragmatinio žymiklio – funkciją. Jis dažnai vartojamas inicijuoti (palaikyti) ryšį su adresatu, o ne žymėti mentalinio proceso ar nuomonės reikšmę. Remiantis tokiomis įžvalgomis verta patyrinėti, ar *manyti*, *žinoti* ir *suprasti* yra vartojami kaip pragmatiniai žymikliai ir kokias reikšmes jie perteikia grožinės literatūros tekstuose.

2. Kalbos duomenys ir metodas

Šis darbas yra tekstynu paremta analizė. Manoma, kad būtent tekstynais paremti tyrimai teikia objektyviausių rezultatų, nes tekstynuose pateikiama autentiška kalbinė medžiaga, yra sukauptas pakankamas kalbos duomenų kiekis, galima analizuoti ir daryti išvadas lyginant skirtingų kalbų, dialektų, funkcinų stilių duomenis (Biber 1999, Marzo, Heylen, de Sutter 2012). Duomenys šiam bandomajam tyrimui rinkti iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (<http://tekstynas.vdu.lt>), kuriame yra apie 140 milijonų žodžių. Tyrime siekiama išanalizuoti mentalinių veiksmažodžių funkcijas grožinės literatūros, kaip artimiausios kalbinio diskurso (*oral discourse*) reprezentacijos (Brinton 2008, 17), tekstuose. Todėl renkant duomenis apsiribota grožinės literatūros patekstyniu, apimančiu maždaug 16 milijonų žodžių. Randomizuotos atrankos būdu buvo atrinkta po 500 veiksmažodžių *manyti*, *žinoti* ir *suprasti* vienaskaitos 1-ojo asmens formų. Remiantis kitų autorių išvadomis apie anglų kalbos mentalinius veiksmažodžius, (pavyzdžiui, Aijmer 1997, Van Bogaert 2010,) 1-ojo asmens MVeiksm

³ Originalo tekstas „<...> cross-linguistically forms tend to undergo the same kinds of changes or have similar sets of relationships, in similar orders”.

formos yra multifunkcionalios, turinčios modalinės reikšmės atspalvių. Šiuo tyrimu siekiama išanalizuoti, ar ir lietuvių kalboje pastaroji mentalinių veiksmažodžių forma vartojama (jei taip, tai kaip dažnai ir kokiame kontekste) abejonei teigiamos propozicijos tikrumu reikšti, ar nurodomas žinių šaltinis, kuriuo remiantis teigiama propozicija. Taip pat analizuotos visos pastarųjų MVeiksm bei MVeiksm *pamanyti* 2-ojo asmens teigiamos ir neigiamos liepiamosios nuosakos formos siekiant iširti, kurios iš pasirinktų MVeiksm imperatyvų formų yra linkusios pragmatiškėti. MVeiksm *pamanyti* liepiamosios nuosakos formos pasirinkimą tolesnei analizei daugiausia lėmė tai, kad ji buvo palyginti dažna *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* grožinės literatūros patekstynyje (žr. 1 lentelę)⁴. Analizei panaudota 1500 veiksmažodžių 1-ojo asmens formų ir 1297 liepiamosios nuosakos formos. Iš viso analizuoti ir lyginti 2797 mentalinių veiksmažodžių kiekybiniai ir kokybiniai parametrai. Po formaliosios analizės tyrimui buvo atrinktas pagrindinis struktūrinis komplementinių predikatų-parentetikų (KPred-PRT) tipas (623 atvejai), kurį galima iliustruoti šiais pavyzdžiais:

- (1) **Manau**, autorius turi tokią teisę!
- (2) Kiekvienas rytas, **žinok**, šiais laikais kitoks!
- (3) Jai atsibodo ir ji išėjo, <...>, dėl mano kaltės, **manau**.

Pirmasis lingvistas, paminėjęs komplementinius predikatus buvo Noonanas (1987, 43). Jo teigimu, kai komplementinis predikatas vartojamas parentetiškai, komplemento sakinyje įgyja pagrindinio sakinio statusą (t. p. 86). Šioje studijoje parentetinė kalbos elemento vartosena siejama su jo sintaksine (struktūrine) nepriklausomybe nuo sakinio, į kurį yra įterpti. Taigi toks KPred laikomas sintaksiškai išoriniu elementu, nebeturinčiu propozicinės reikšmės (Kaltenböck 2007, 26, Usonienė 2012, 229, Ruskan 2013, 77). Todėl KPred-PRT teisingumas sakinyje negali būti tikrinamas tokiais klausiamaisiais žodeliais, kaip „ar ne?“, „tiesa?“. Jei, pavyzdžiui, tęsdami aukščiau pateiktą (3) sakinį, pridėtume „tiesa?“, pastarasis klausimas būtų skirtas propozicinę reikšmę turinčiam teiginiui apie kažkieno nuobodulį ir išėjimą dėl kito asmens kaltės, bet nesiejamas su mentaliniu veiksmažodžiu *manau* (angl. *non-addressability* (Boye and Harder 2009)).

KPred parentetinė vartosena taip pat siejama su jų adverbialine distribucija – laisva, kintančia pozicija sakinyje. Neaiškumų kyla, kai KPred yra inicialės pozicijoje, nes čia dažnai gali išryškėti ir

⁴ Palyginus su kitomis MVeiksm *manyti*, *žinoti* ir *suprasti* priešdėlinėmis liepiamosios nuosakos formomis, kurios *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* grožinės literatūros patekstynyje buvo arba labai retai vartotos, arba jų liepiamosios nuosakos vartosena nerodė reikšmės pakitimų, t. y. MVeiksm reiškė liepimą, įsakymą ar įpareigojimą.

leksinis variantas. Nors paprastai būtent medialės ir finalės pozicijos yra siejamos su parentetine KPred vartoseną (Nuyts 2001, Akelaitis 2002, 2001, Boye, Harder 2010), šioje studijoje laikomasi požiūrio, kad, jei komplemento sakinyje prie komplementinio predikato, esančio inicialės pozicijoje, jungiamas be jungtuko *kad* arba *jog*, tai jau yra vienas KPred parentetiškėjimo požymių. Naujausios studijos taip pat rodo, kad, esant tokiai komplementinių predikatų vartosenai, būtent komplemento sakinyje yra teigiama autoriaus propozicija, o pats KPred-PRT dažnai įgyja kitokių funkcijų ir reikšmių (Van Bogaert 2010, Usonienė 2012).

Reikia pripažinti, kad prozodinis tokių junginių tyrimas padėtų nuspręsti, ar tiriamas KPred yra vartojamas parentetiškai, ar kaip pagrindinis leksinis veiksmažodis, prie kurio šalutinis sakinyje yra jungiamas be jungtuko (Heine 2013, 1230). Šioje studijoje analizuojami KPred rašytiniuose grožinės literatūros tekstuose, todėl yra laikomasi aukščiau pateikto požiūrio apie KPred inicialės pozicijoje be jungtukų *kad* (*jog*). Beje, Boye'us ir Harderis (2010) savo studijoje apie komplementinius predikatus pažymi, kad kai prie komplementinio predikato jungiamas komplemento sakinyje su *kad* (*jog*) jungtukais (angl. *that-clause*), jau gali išryškėti ir leksinis, ir neleksinis KPred variantas (t. p. 589–594). Šiame darbe neanalizuojamos KPred+KompS struktūros, tačiau ši įžvalga suponuoja, kad *kad* (*jog*) nebuvimas yra signalas, kad KPred yra prarandantis savo pirminę leksinę reikšmę. 1 lentelėje pateikiamos visos šiame darbe analizuotos veiksmažodžių formos ir jų, vartojamų kaip KPred-PRT, absoliutus dažnis bei procentinė išraiška *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* grožinės literatūros pateiktinyje.

1 lentelė. Analizuotos veiksmažodžių formos ir jų dažnis *Dabartiniame lietuvių kalbos tekстыne* (absoliutus dažnis ir procentinė išraiška)

Veiksmažodis	Imtis	KPred-PRT	Veiksmažodis	Imtis	KPred-PRT
<i>manau</i>	500	249 (50 %)	<i>žinok(i)</i>	414	110 (27 %)
<i>žinau</i>	500	4 (0,8 %)	<i>nežinok</i>	4	0
<i>suprantu</i>	500	1 (0,2 %)	<i>žinokite</i>	73	12 (16 %)
<i>manyk</i>	35	1 (3 %)	<i>nežinokite</i>	1	0
<i>pamanyk</i>	120	113 (94 %)	<i>suprask(i)</i>	316	65 (20,5 %)
<i>nemanyk</i>	187	44 (23,5 %)	<i>nesuprask</i>	10	0
<i>manykite</i>	7	0	<i>supraskite</i>	51	5 (10 %)
<i>pamanykite</i>	20	17 (85%)	<i>nesupraskite</i>	6	0
<i>nemanykite</i>	53	2 (4 %)			

Kaip matyti, dažniausios veiksmažodžių formos, funkcionuojančios kaip komplementiniai predikatai-parentetikai, yra veiksmažodžio *manau* 1-asis asmuo (50 % visos jo vartosenos), to paties veiksmažodžio vienaskaitos teigiama (94 %) ir neigiama (23,5 %) formos ir daugiskaitos liepiamosios nuosakos (85 %) formos, veiksmažodžio *žinoti* vienaskaitos (27 %) ir daugiskaitos (16 %) liepiamosios nuosakos bei veiksmažodžio *suprasti* vienaskaitos liepiamosios nuosakos (20,5 %) formos. Interpretuojant lentelėje pateiktus duomenis taip pat galima teigti, kad kelios visų analizuojamų veiksmažodžių formos nebuvo pastebėtos funkcionuojančios kaip komplementiniai predikatai-parentetikai, pavyzdžiui:

(4) **Manykite**, kaip norite, vis dėlto tai karo grobis.

(5) Tu geriau jo nematyk ir **nežinok!**

(6) Tik **nesupraskite** mano žodžių klaidingai.

Pateikiami (4)–(6) pavyzdžiai iliustruoja, kaip teigiamomis ir neigiamomis vienaskaitos ir daugiskaitos liepiamosios nuosakos tiriamų mentalinių veiksmažodžių formomis reiškiamą nuomonę, žinojimas ir supratimas. Tokie atvejai tik patvirtina, kad tiriamieji mentaliniai veiksmažodžiai, nors ir nėra visiškai praradę savo pirminės leksinės reikšmės, iš tiesų yra multifunkcionalūs (plg. su (2) ir (5)). Kitame analizės etape buvo siekiama nustatyti, kokias funkcijas gali įgyti tiriamieji junginiai ir kokios pastebimos jų reikšmės pokyčių tendencijos.

3. Mentalinių veiksmažodžių funkcijos ir reikšmės *Dabartiniame lietuvių kalbos tekстыne*

Toliau yra apžvelgiamos analizuojamųjų mentalinių veiksmažodžių kaip KPred-PRT atliekamos funkcijos ir reikšmės grožinės literatūros tekstuose. Analizės rezultatai rodo, kad funkcionuojančios kaip epistemiškumo žymikliai yra veiksmažodžių *manyti* ir *žinoti* esamojo laiko vienaskaitos 1-ojo asmens formos⁵. Liepiamosios nuosakos formos dažniausiai pastebėtos funkcionuojančios kaip pragmatiniai žymikliai. Šiame darbe nėra išsamiau aptariami tiriami vienetai, kurie sakinyje vartojami savo pirmine leksine reikšme. Pavyzdžiui, sakiniuose *Taip aš manau, taip žmonės kalbėjo* arba <...> **žinok**, *baudžiauninke, savo vietą!* yra ryški nuomonės ir žinojimo reikšmė – pirmas sakinyje yra sudėtinis sujungiamasis bejungtukis, kurio abu dėmenys gali būti pateikti kaip du atskiri sakiniai, ir veiksmažodžio *manyti* 1-ojo asmens forma nereikalauja komplemento. Antrame pavyzdyje *žinok* yra

⁵ Epistemiškumo žymikliai analizuojami ir pavyzdžiai pateikiami 3.1 poskyryje.

tranzityvinis veiksmožodis. 2-oje lentelėje pateikiamas tiriamųjų KPred-PRT 1-ojo asmens formų kaip epistemiškumo ir pragmatinių žymiklių absoliutus dažnis bei procentinė išraiška.

2 lentelė. Tiriamų mentalinių veiksmožodžių 1-ojo asmens KPred-PRT funkcijos (absoliutus dažnis ir procentinė išraiška)

Veiksmožodis	Žymiklių funkcijos		
	Episteminė	Evidencinė	Pragmatinė
<i>manau</i>	144 (57,8 %)	53 (21,2 %)	52 (21 %)
<i>žinau</i>	0	2 (50 %)	2 (50 %)
<i>suprantu</i>	0	0	1 (100 %)

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad iš trijų analizuojamų mentalinių veiksmožodžių 1-ojo asmens formų, *manau* ir *žinau* atlieka episteminių ir evidencinių žymiklių funkcijas. *Manau* buvo dažniausiai vartotas kaip epistemiškumo žymiklis. Tokia šios formos vartoseną sudaro apie 79 % viso jos kaip KPred-PRT vartojimo. Kaip episteminio žymiklio šio KPred-PRT vartojimas sudaro 57,8 %, o kaip evidencinio – apie 21,2 % viso jo kaip KPred-PRT vartojimo. *Žinau* labai retai vartojamas žinių šaltiniui, kuriuo remiantis autorius teigia propoziciją, žymėti. O štai *suprantu* nė karto nerastas funkcionuojantis kaip epistemiškumo žymiklis, 100 % jo kaip KPred-PRT vartojimo sudaro pragmatinio žymiklio funkcija. Epistemiškumo žymiklių funkcija yra aptariama 3.1 dalyje, o 3.2 dalyje pristatomos įžvalgos apie tiriamuosius kalbos vienetų, funkcionuojančius kaip pragmatiniai žymikliai.

3.1. Epistemiškumo žymikliai

Kaip minėta anksčiau, šiame darbe remiamasi įžvalga, kad episteminė reikšmė visuomet yra ir evidencinės reikšmės dalis. Vis dėlto tiriant epistemiškumo raišką buvo pabandyta skirti episteminius ir evidencinius žymiklius pagal tai, ar autorius pabrėžia abejojimą teigiamos propozicijos atitikimu tikrovei, ar aiškiau išreikštas žinių šaltinis, kuriuo remiantis ta propozicija yra teigiama. Apačioje pateikiami pavyzdžiai, iliustruojantys KPred-PRT, vartojamus autoriaus abejonei propozicijos tikrumu ir nuorodoms į žinių šaltinius reikšti.

(7) <...>*leidžia sau nusikeikti ir pasiųsti ją kuo toliau, bet prieš tai, manau, persižegnoja... o gal – po to?*

(8) *Manau, šis maršrutas į pietus yra geriausias. Ten, viršuje, šiaurėje, žmonės vėl kariauja.*

(7) pavyzdyje *manau* medialės pozicijoje rodo autoriaus abejonę teigiamos propozicijos tikrumu. Tai patvirtina ir toliau sakinyje esantis tikrinamasis klausimas *o gal po to?*, kur dalelytė *gal* vėlgi pabrėžia netikrumą ir abejonę. Veiksmažodį *manau* (8) pavyzdyje linkstama laikyti evidencialumo žymikliu⁶. Autorius, remdamasis jam žinomais faktais, kad šiaurėje žmonės kariauja, daro išvadą, jog geriau keliauti į pietus (greičiausiai taip bus išvengta pavojaus arba greičiau pasiektas kelionės tikslas). Taigi šis atvejis yra inferencijos, kaip netiesioginio evidencialumo žymiklio, pavyzdys. Reikia pripažinti, kad čia taip pat jaučiama abejonė, bet kadangi propozicija teigiama remiantis labai konkrečiais faktais, galima spręsti, kad episteminės tikimybės laipsnis yra labai aukštas. O štai žemiau pateiktuose pavyzdžiuose abejonė išryškėja labiau.

(9) Lukas sėdėjo šalia ir verkė. Tyliai ir sopulingai. **Manau**, tą akimirką vaikas negirdėjo raminamų motinos žodžių.

(10) Ji nesakė. Atrodė išsiblaškiusi. **Manau**, ji nerimauja dėl vakarėlio.

(11) **Manau** ji šypsojosi, kad nuslėptų savo pyktį. Jai bešokant, mačiau, kaip judėjo jos žandikaulis ir išsipūtė šnervės.

(12) Tačiau tada viename iš daugelio kambarių išgirdome tyliai kalbant. – **Manau**, jos ir vėl tai daro, – pašnibždėjo man Žiedulė. Prisėlinome arčiau prie durų <...>.

Pavyzdžiai patvirtina, kad, nors galima nustatyti žinių šaltinius, kuriais remiantis yra teigiama propozicija, autorius nėra visiškai tikras, jog teigiamos propozicijos atitinka tikrovę. Inferencijos tipu (9)–(11) pavyzdžiuose galima laikyti vizualiai gaunamą informaciją. Vis dėlto nėra visiškai aišku, ar (9) pavyzdyje minimas vaikas iš tiesų verkdamas negirdėjo motinos žodžių, o galbūt būtent motinos ramimas jį dar labiau graudino ir jis nesiliovė verkęs. Bet šiuo atveju negalima neigti ir fakto, kad dažnai verkdamas asmuo yra taip susikoncentravęs į savo būseną, kad iš tiesų negirdi ir nemato nieko aplinkui – daugelio yra patiriami tokie patys potyriai, tai visiems pažįstama ir suprantama gyvenimiška situacija (angl. *common knowledge*). (11) pavyzdyje episteminio modalumo tikimybės laipsnis taip pat yra aukštas, nes paprastai žmonės mėgaujasi šoku šnervių neišpučia. Toks, galima sakyti, yra įprastas pasaulio suvokimas, ir autoriaus teigiama propozicija, kad taip besielgiantis žmogus yra piktas, yra natūrali išvada. O štai (10) pavyzdyje žmogaus tylėjimas ir išsiblaškyimas tikrai gali būti ne vien nerimo prieš vakarėlį priežastis. (12) pavyzdys iliustruoja inferencijos šaltinį esant girdimąją

⁶ Šiame ir kituose pavyzdžiuose, iliustruojančiuose veiksmažodžius, funkcionuojančius kaip evidencialumo žymikliai, žinių šaltinis, kuriuo remiantis daroma išvada, yra pabrauktas.

informaciją. Reikia pažymėti, kad ir šiuo atveju būdamas kitapus durų negali būti tikras, ar esantieji viduje iš tiesų *ir vėl tai daro*. Nors šiuo atveju *ir vėl* implikuoja, kad tai kartotinis veiksmas, propozicijos autoriui tai nėra kažkas nauja, greičiausiai, jau anksčiau buvo girdimi tokie patys šnabždesiai.

KPred-PRT *žinau* visoje analizuotoje medžiagoje kaip epistemiškumo žymiklis buvo rastas vartojamas tik 2 kartus ir tai sudaro 50 % jo kaip KPred-PRT vartojimo atvejų. Išanalizavus abu atvejus, taip vartojamą žymiklį linkstama skirti prie evidencinių grupės. Abu atvejai iliustruojami žemiau pateikiamuose pavyzdžiuose.

(13) – *Na, kiek žinau, Cimermanas negalėjo jo ten palikti po trečios valandos, nes tuo metu lipo į traukinį gerokai prieš šiam sustojant, o iš to nieko gero nebūna.*

(14) <...> *širdį labiausiai ir skaudėjo, kad žuvo niekam pikta nelinkėjęs žmogus, kiek žinau, tuo dvirankiu pjūkle stirtas malkų vienas supjaudavęs už kelis rublius.*

(13) pavyzdyje autorius daro išvadą, remdamasis konkrečiais faktais. Panašu, kad autoriui yra žinomi tikslūs konkretaus veiksmo laikas ir vieta. (14) pavyzdys iliustruoja nuogirdą (angl. *hearsay*) kaip žinių šaltinį. Tokiu atveju tikimybės laipsnis paprastai būna gana žemas, ir šalia evidencinės reikšmės vis aiškiau išryškėja abejonė kalbamos situacijos tikrumu.

Šiame poskyryje pateikiamos išvalgos tik patvirtina jau minėtą faktą, kad net tada, kai galima nustatyti teigiamos propozicijos žinių šaltinį ir tiriamą kalbos vienetą linkstama skirti prie evidencinių žymiklių, dažnai yra jaučiamas tam tikras autoriaus abejonės propozicijos atitikimu tikrovę laipsnis. Nors šioje studijoje žinių šaltiniai, kuriais remiantis buvo teigiama propozicija, nebuvo plačiai analizuojami ar kategorizuojami, iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad tikimybės laipsnis, kuris taip pat šioje studijoje nėra išsamiau aptariamas, gali priklausyti ir nuo inferencijos tipo, kartais ir nuo veiksmožodžio inherentinės reikšmės. Norint pateikti galutines išvadas, reikėtų išanalizuoti platesnį aukščiau pateiktų (7)–(14) pasakymų kontekstą. Čia nesiimama griežtai skirti episteminės nuo evidencinės tiriamų MVeism reikšmių, nes labai sudėtinga nuspręsti, kuris reikšmės elementas dominuoja.

3.2. Pragmatiniai žymikliai

Šioje straipsnio dalyje analizuojami KPred-PRT, atliekantys pragmatinių žymiklių funkciją. Iš visų tirtų žymiklių nebuvo pastebėta nė vieno, kuris funkcionuotų kaip teksto siejimo priemonė. Tie žymikliai, kurie vartojami interakcinei funkcijai atlikti, kaip minėta darbo pradžioje, šioje studijoje yra vadinami pragmatiniais žymikliais. Interakcinę funkciją atliekančius pragmatinius žymiklius autoriai vartoja kurti gyvam ir tiesioginiam ryšiui su klausytoju. Dažnai tokius žymiklius autoriai pasirenka ir

norėdami pabrėžti konkrečių faktų svarbą. Autoriai tikisi būti suprasti kito komunikacijos akto dalyvio (Van Bogaert 2010, Smetona, Usonienė 2012).

Išanalizavus visas KPred-PRT formas paaiškėjo, kad liepiamosios nuosakos formos dažniausiai vartojamos interakcinei funkcijai reikšti. Reikia paminėti, kad kelios 1-ojo asmens KPred-PRT formos taip pat atlieka šią funkciją (žr. 2 lentelę). 3-ioje lentelėje skiriami pragmatinių žymiklių interakcijos tipai ir žymimas KPred-PRT vartojimo absoliutus dažnis išvardytiems interakcijos tipams reikšti. Procentinė išraiška žymi, kokią viso formų (kaip KPred-PRT) vartojimo dalį sudaro jų kaip pragmatinių žymiklių vartojimas konkrečioms interakcijos tipams reikšti.

3 lentelė. Pragmatinių žymiklių interakcijos tipai⁷ ir KPred-PRT vartojimas tiems tipams reikšti (absoliutus dažnis ir procentinė išraiška)

Interakcijos tipai					
Veiksmazodis	Emfazė	Apsidraudimas	Ryšio inicijavimas / palaikymas	Adversatyvas	Aiškinimas / apibendrinimas
<i>pamanyk</i>	107 (95 %)	-	6 (5 %)	-	-
<i>žinok (i)</i>	63 (57 %)	-	47 (43 %)	-	-
<i>nemanyk</i>	32 (73%)	-	7 (16 %)	5 (11 %)	-
<i>manau</i>	22 (9 %)	6 (2 %)	24 (10 %)	-	-
<i>suprask</i>	19 (29%)	-	1 (2 %)	-	45 (69 %)
<i>pamanykite</i>	14 (82 %)	-	3 (18 %)	-	-
<i>žinokite</i>	6 (50 %)	-	6 (50 %)	-	-
<i>žinau</i>	1 (50 %)	-	-	1 (50 %)	-
<i>suprantu</i>	1 (100 %)	-	-	-	-
<i>manyk</i>	1 (100 %)	-	-	-	-
<i>nemanykite</i>	1 (50 %)	-	-	1 (50 %)	-
<i>supraskite</i>	1 (20 %)	-	3 (60 %)	-	1 (20 %)

Analizuojant lentelėje pateiktas veiksmazodžių formas buvo skiriamos emfazės, apsidraudimo, ryšio inicijavimo (palaikymo), adversatyvo ir aiškinimo (apibendrinimo) reikšmės kaip interakcijos tarp autoriaus ir kito (-ų) komunikacijos dalyvio (-ių) tipai. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, visi tirti

⁷ Pragmatinių žymiklių interakcijos tipų klasifikavimas remiantis Brinton 2008, Van Olmen 2013 ir kitų lingvistų įžvalgomis bei klasifikacija.

kalbos vienetai buvo pastebėti vartojami emfazai reikšti. Toliau pateikiami dažniausių KPred-PRT kaip pasakymą stiprinančių žymiklių pavyzdžiai:

(15) *Esu <...> iš qžuolo išskobtas, siauras, gana gilus, su sparnais luotas. Tokių, **manau**, visoje Lietuvoje, net užkampiausiuose ežerėliuose, nerastumėt.*

(16) *Tik **pamanyk**, laikiau jį kvailėsniau už kitus, o dabar tikrai atrodo šio to pasiekęs!*

(17) *Virginija, nuoširdžiai patariu: saugok Saulių. Laikyk kuo toliau nuo jos. **Nemanyk**, ji šiaip sau neatvažiuos...*

(18) *Bet ir mokslų jis, **žinok**, nebaigęs!*

(19) *Šito man jie nesako!.. Paslaptis, **suprask**, didelė <...>.*

(15) pavyzdyje pasakymo autorius, įterpdamas *manau*, akcentuoja savo puikumą, išreikštą net keliais teigiamais pažyminiais, ir pabrėžia teiginį, kad „visoje Lietuvoje, net užkampiausiuose ežerėliuose“ nėra daugiau tokio puikaus luoto, kaip jis pats save apibūdina. (16) pavyzdyje pasakymą stiprinantis *tik pamanyk* kartu reiškia ir autoriaus nuostabą prieš tai savo paties susidaryta nuomone apie konkretų asmenį. Neigiama liepiamosios nuosakos veiksmažodžio forma *nemanyk* (17) pavyzdyje vartojama pabrėžti teiginį, kad moteris, vardu Virginija, „šiaip sau neatvažiuos“. Greičiausiai autorius žino, ar ketina pateikti tam tikrus faktus tokiam pasakymui įrodyti. *Žinok* (18) pavyzdyje vartojamas sustiprinti propoziciją, kad asmuo, apie kurį kalbama, neturi išsilavinimo. (19) pragmatinio žymiklio *suprask* vartojimą iliustruojantis atvejis rodo, kaip minėtoji forma vartojama akcentuoti didelės paslapties egzistavimo faktą.

Reikšti apsidraudimą kaip kitą interakcijos tipą iš visų formų vartotas tik KPred-PRT *manau*. Pavyzdžiui, sakinyje (20) <...> *aš pasakiau: – **Manau**, kitam kartui turėtum pasistengti ją perskaityti*, <...> autoriaus apsidraudimą paryškina ir čia pat randama tariamoji veiksmažodžio *turėti* nuosakos forma *turėtum* ir pats veiksmažodis *pasistengti*, rodantys autoriaus pastangas sušvelninti savo pasakymą. Juk visiškai kitokią ilokucinę jėgą turėtų pasakymas *Kitam kartui turi ją perskaityti*. Apsidraudimą taip pat galima iliustruoti ir tokiu sakiniu: (21) *Taigi jei tamsta pasiliksime su mumis kurį laiką, **manau**, mudu sutarsime*. Čia autorius, įterpdamas *manau*, tarytum apsidraudžia nuo kitokios galimos veiksmyų eigos ir rezultato.

Ryšiu su adresatu inicijuoti ir palaikyti dažnai buvo vartojamos veiksmažodžio *žinoti* liepiamosios nuosakos, veiksmažodžio *manyti* 1-ojo asmens ir 2-ojo asmens neigiamos vienaskaitos formos. Toliau pateikiami pavyzdžiai iliustruoti šią minėtųjų kalbos vienetų funkciją.

(22) <...> *šitą mėnesį mano Zigis gerai uždirbs. <...> – Eik tu? Rimtai? Kaip jums gerai... – O dar, **žinok**, jį žadėjo paaukštinti.*

(23) ***Manau**, jūs suprantate, kad mes turime tik vieną galimybę. Aš esu atsakingas už Kardinolų kolegijos saugumą.*

(24) *Aš nekalbėjau. <...> Malvina giliai atsiduso, pasakė: – **Nemanyk**, Terese, aš nepykstu ant tavęs. Aš suprantu tave.*

(22) pavyzdyje *žinok* žymi autoriaus pastangas išlaikyti jau užmegztą ryšį su kitu pokalbio dalyviu. (23) pavyzdys rodo autoriaus bandymą ne tik užmegzti artimesnį ryšį su pašnekovu, bet ir įtikinti jį vėliau sakinyje pateikiamos informacijos tikrumu. (24) pavyzdyje labiau nei kalbėtojo pastangos užmegzti ryšį su kita pokalbio dalyve išryškėja autoriaus pastangos įgauti jos pasitikėjimą. Įdomu, kad ta pati veiksmažodžio forma pastebėta funkcionuojanti ir priešingo fakto akcentavimui reikšti, kaip pavyzdžiui: (25) *Ar ir mažus vaikelius? Ir bejėgius senukus? Visus, tėvuk. Bet tu **nemanyk**, aš ne iš keršto.* Reikia paminėti, kad *žinau* taip pat gali būti vartojamas žymėti priešingą propoziciją; (26) *Mano mokytoja netgi pasiūlė dalyvauti, bet kiek **žinau**, vienintelis vaidmuo, kokį gavau, buvo orkestre, net ne ant scenos.*

Aiškinti ir apibendrinti pateiktus faktus iš visų tirtų KPred-PRT formų kaip pragmatinių žymiklių buvo vartojamos tik dvi: veiksmažodžio *suprasti* liepiamosios nuosakos vienaskaitos ir daugiskaitos formos. *Suprask* (27) pavyzdyje apibendrina prieš tai pateiktą propoziciją, aiškina, ką apibūdina teigiamų pažyminių gausa. (28) pavyzdyje *supraskite* vartojamas ne tik nebaigtam sakiniui apibendrinti, bet ir aiškinti žmogaus gestams:

(27) <...> *pradės rėkaut apie silpnumo akimirką, apie bejėgišką ir žemą kerštavimą likusiems gyviesiems, kantriesiems, tauriesiems, **suprask**, jiems <...>.*

(28) *Ponia išvažiavo į dvarą, o kada grįš... – Sigitas skėstelėjo rankomis, **supraskite**, nežinąs.*

Visi aukščiau pateikti pavyzdžiai iliustruoja tam tikras KPred-PRT formas, funkcionuojančias kaip pragmatiniai žymikliai, kurie atlieka interakcijos funkciją. Reiškiant bet kokį interakcijos tipą vienaip ar kitaip visada išryškėja autoriaus pastangos užmegzti ryšį su kitu kalbos akto dalyviu.

Duomenų analizės metu buvo išskirti keli interakcijos tipai, iš kurių dažniausiai tiriamos formos buvo vartojamos stiprinti pasakymui, akcentuoti tam tikriems faktams taip atkreipiant adresato dėmesį (apie 63 % iš visų interakcijos tipų raiškos atvejų). Ryšio inicijavimas ir palaikymas buvo antras pagal dažnumą interakcijos tipas (apie 23 %), aiškinimas ir apibendrinimas analizuojamomis mentalinių veiksmažodžių formomis buvo reiškiami daug rečiau (apie 11 %). Tiriami kalbos vienetai rečiausiai pastebėti turintys adversatyvo (apie 1,6 %) ir apsidraudimo (apie 1,4 %) reikšmes.

Minėtina ir tai, kad kai kurių tiriamų vienetų ta pati forma rasta vartojama pasiekti skirtingam tikslui (pvz., *nemanyk* – palaikyti ryšį su pašnekovu ir žymėti priešingą nuomonę ar faktą). Reikia pripažinti, kad yra atvejų, rodančių, jog kai kurie tiriami kalbos vienetai vis dėlto dar nėra visiškai praradę savo pirminės leksinės reikšmės, pavyzdžiui, veiksmažodžio *manyti* 1-ojo asmens forma. Todėl tiksliau būtų tokius žymiklius vadinti pragmatiškėjančiais. Bet kuriuo atveju visi tirti kalbos vienetai yra vieno žodžio formos, neturinčios propozicinės reikšmės arba pastaroji reikšmė yra aiškiai nykstanti. Vienaip ar kitaip analizuoti žymikliai buvo vartojami siekiant pabrėžti arba sumažinti teigiamos propozicijos svarbą, inicijuoti arba palaikyti ryšį su komunikacijos akto dalyviais, pateikti priešingą požiūrį ar apibendrinti bei paaiškinti prieš tai išdėstytus faktus, o ne reikšti nuomonę, žinojimą ar supratimą.

4. Apibendrinamosios pastabos

Atlikto bandomojo tyrimo rezultatai rodo, kad visos tirtos lietuvių kalbos MVeiksm formos, vartojamos kaip KPred-PRT, yra linkusios prarasti savo propozicinę reikšmę, vietoj kurios išryškėja epistemiškumo žymiklių ir pragmatinių žymiklių funkcijos ir reikšmės. Iš tirtų MVeiksm dažniausiai epistemiškumo žymiklio funkciją atliko MVeiksm *manyti* esamojo laiko vienaskaitos 1-ojo asmens forma. Šio lietuvių kalbos MVeiksm atitikmenys anglų kalboje, tokie kaip *I think, believe*, dar gali būti vadinami propozicinio požiūrio veiksmažodžiu (angl. *verbs of propositional attitude*) (Goddard 2003). Todėl galima teigti, kad ir lietuvių *manyti* epistemiškumo stiprėjimas rodo natūralų reikšmės kitimo procesą. Dažną šios formos vartojimą autoriaus abejonei teigiamos propozicijos tikrumu reikšti galima būtų sieti ir su pirmine šio MVeiksm leksine reikšme, t. y. būti kokios nors nuomonės, būti įsitikinusiam (DLKŽ 2000, 381). Priešingai pastarajam, MVeiksm *suprantu*, kurio pirminė leksinė reikšmė yra „pagauti esmę, prasmę, išmanyti, suvokti“ (t. p. 771), tiriamoje medžiagoje visai nebuvo rastas funkcionuojantis kaip epistemiškumo žymiklis. Liepiamosios nuosakos tiriamųjų kalbos vienetų vartojimo tendencijos rodo, kad, nors ir per drąsu būtų teigti, jog tokios formos yra visiškai praradusios savo pirminę leksinę reikšmę, vietoj pastarosios ryškėja funkcinė tiriamų kalbos vienetų reikšmė ir jie

yra vartojami kaip pragmatiniai žymikliai, atliekantys interakcijos funkciją. Dažniausia tokie žymikliai buvo vartojami pasakymui stiprinti ir kito kalbos dalyvio dėmesiui atkreipti, inicijuoti ar palaikyti ryšį su adresatu, taip pat pateikti priešingą nei tikėtasi propoziciją ar apsidrausti nuo galimos kitokios, nei nurodyta propozicijoje, įvykių eigos ir rezultato bei paaiškinti ir apibendrinti prieš tai išdėstytus faktus. Dėl tos pačios priežasties, kad tiriamųjų kalbos vienetų pirminė leksinė reikšmė dar nėra visiškai išblukusi, juos tiksliau būtų vadinti pragmatiškėjančiais. Bet kuriuo atveju apibendrinant galima teigti, kad jiems būdingi tokie požymiai kaip propozicinės reikšmės nykimas (nebuvimas), adverbialinė distribucija (sintaksinis mobilumas sakinyje) ir kontekste išryškėjančios aukščiau minėtos pragmatinės reikšmės.

Minėtąsias įžvalgas galima lyginti su lingvistinių anglų *I think* ‘aš manau (galvoju)’ tyrimų išvadomis. Kaip teigia Aijmer (1997), *I think* vis dažniau pastebimas atliekantis diskurso žymiklio funkcijas⁸. Sintaksinė–semantinė tyrėjos atlikta minėtosios anglų kalbos MVeiksm formos analizė rodo, kad jungtuko *that* (liet. *kad (jog)* (ne) buvimas (jungiant komplemento sakinį prie predikato) žymi skirtį tarp veiksmažodžiu reiškiamos mentalinio proceso ir autoriaus propozicijos vertinimo ar ekspresinės reikšmės. Šioje bandomojoje studijoje išanalizavus minėtąsias lietuvių kalbos mentalinių veiksmažodžių formas taip pat galima teigti, kad nesant *kad (jog)* jungtuko, dažnai keičiasi paties KPred ir komplemento sakinio statusas – sakinio propoziciją reiškia komplemento sakinys. Taigi tiek anglų, tiek lietuvių kalboje tiriamų vienetų reikšmė negali būti tikrinama tikslinamaisiais klausimais (angl. *non-addressability*), nes toks jų vartojimas ir sintaksinis mobilumas sakinyje leidžia juos lyginti su adverbialais, kurie modifikuoja visą sakinio propoziciją, o ne patys ją reiškia.

Literatūra

- Aijmer Karin 1997, *I think* – an English modal particle, *Modality in Germanic languages: Historical and comparative perspectives*, Toril Swan & Olaf Jansen-Westvik (eds.), Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 1–47.
- Aijmer Karin 1998, Epistemic predicates in contrast. *Corpora in Cross-linguistic Research. Theory, Method, and Case Studies*, Stig Johansson and Signe Oksefjell (eds.) Amsterdam/Atlanta: Rodopi, 277–292.
- Aikhenvald Alexandra Y. 2004, *Evidentiality*, Oxford: Oxford University Press.
- Aikhenvald, Alexandra Y. 2007, Information source and evidentiality: what can we conclude? *Rivista di Linguistica* 19 (1), 207–229.
- Akelaitis Gintautas 2001, Įterpinių santykis su sudėtinių sakinių dėmenimis ir su atskirais sakiniais, *Kalbotyra* 50 (1), 5–15.
- Akelaitis Gintautas 2002, Veiksmažodiniai pagrindinio dėmens formos įterpiniai, *Žmogus ir žodis* 1, 3–9.

⁸Aijmer (1997) neakcentuoja *diskurso žymiklio* ir *pragmatinio žymiklio* skirties.

- Almeida Sandra, Lilian Ferrari 2012, Subjectivity, Intersubjectivity and Epistemic Complementation Constructions, *Selected Papers from UK-CLA Meetings*, <http://uk-cla.org.uk/proceedings/2014-08-21>).
- Balašaitis Antanas (red.) 2000, *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Biber Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan 1999, *Longman Grammar of Spoken and Written English*, London: Longman.
- Boye Kasper, Peter Harder 2007, Complement-taking Predicates: Usage and Linguistic Structure, *Studies in Language* 31 (3), 569–606.
- Boye Kasper, Peter Harder 2009, Evidentiality. Linguistic categories and grammaticalization, *Functions of Language* 16(1). 9–43.
- Boye Kasper 2010, Semantic maps and the identification of cross-linguistic generic categories: Evidentiality and its relation to epistemic modality. *Semantic maps: Methods and applications. Linguistic Discovery*, Michael Cysouw, Martin Haspelmath & Andrej L. Malchukov (eds.) 4–22.
- Brinton Laurel J. 2008, *The Comment Clause in English. Syntactic Origins and Pragmatic Development*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Cornillie Bert 2009, Evidentiality and epistemic modality: On the close relationship between two different categories, *Functions of Language* 16 (1), 44–62.
- De Haan Ferdinand 1999, Evidentiality and epistemic modality: setting boundaries, *Southwest Journal of Linguistics* 18, 83–101, http://www.academia.edu/755475/Evidentiality_and_epistemic_modality_Setting_boundaries (2014-08-21).
- Dehé Nicole, Yordanka Kavalova 2007, *Parentheticals. An introduction*, http://kops.ub.uni-konstanz.de/bitstream/handle/urn:nbn:de:bsz:352-141751/Dehe_Parentheticals.pdf?sequence=3 (žiūrėta 2014-09-16).
- Ebeling Signe O. 2007, *I think* in Portuguese, *Ilha do desterro* 52, 103–126.
- Fraser Bruce 1990, An approach to discourse markers, *Journal of Pragmatics* 14 (3), 383–398.
- Goddard C. 2003, Thinking across languages and cultures: six dimensions of variation, *Cognitive Linguistics* 14 (2/3), 109–140.
- Gronemeyer Claire 1997, Evidentiality in Lithuanian, *Working papers* 46, 93–112.
- Heine Bernd 2013, On discourse markers: Grammaticalization, pragmatization, or something else? *Linguistics* 51(6), 1205–1247.
- Hopper Paul J., Elizabeth C. Traugott 2003, *Grammaticalization. Cambridge Textbooks in Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoye Leo F. 2005, “You may think that; I couldn’t possibly comment!” Modality studies: Contemporary research and future directions, *Journal of Pragmatics* 37, 1481–1506.
- Kaltenböck Gunther 2007, “Position, Prosody and Scope: The Case of English Comment Clauses.” *Vienna English Working Papers* 16 (1), 3–38.
- Marzo Stefania, Kris Heylen, Gert de Sutter 2012, *Corpus Studies in Contrastive Linguistics*, John Benjamins Publishing Company.
- Nuyts Jan 2001, Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions, *Journal of Pragmatics* 33, 383–400.
- Palmer Frank R. 2001, *Mood and Modality*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Plungian Vladimir A. 2001, The place of evidentiality within the universal grammatical space, *Journal of Pragmatics* 33, 349–357.
- Ruskan Anna 2010, Evidencialumo raiškos priemonės lietuvių kalboje, *Lietuvių kalba* 4.

- Ruskan Anna 2013, *Nemorfologinio evidencialumo raiška ir turinys lietuvių kalboje: bevardės giminės būdvardžiai irrieveiksmiai*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.
- Simon-Vandenberg Anne-Marie 1998, *I think* and its Dutch equivalents in parliamentary debates. *Corpora in Cross-linguistic Research. Theory, Method, and Case Studies*, Stig Johansson and Signe Oksefjell (eds.) Amsterdam/Atlanta: Rodopi, 297–317.
- Simon-Vandenberg Anne-Marie, Karin Aijmer 2007, The Semantic Field of Modal Certainty. A Corpus-Based Study of English Adverbs, *Topics in English Linguistics*, E. C. Traugott, B. Kortman (eds.) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Smetona Antanas, Aurelija Usonienė 2012, Autoriaus pozicijos adverbialai ir adverbializacija lietuvių mokslo kalboje, *Kalbotyra* 64 (3), 124–139.
- Šinkūnienė Jolanta 2011, *Autoriaus pozicijos švelninimas rašytiniame moksliniame diskurse: gretinamasis tyrimas*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.
- Traugott Elizabeth C. 1995, *The role of the development of discourse markers in a theory of grammaticalization*.
- Traugott, Elizabeth C. 1988, Pragmatic Strengthening and Grammaticalization, *Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 406–416.
- Traugott Elizabeth C. 2003, Constructions in Grammaticalization, *The Handbook of Historical Linguistics*, In Joseph & Janda (eds.) Blackwell Publishing Ltd.
- Usonienė Aurelija 2012, Komplementiniai predikatai ir jų multifunkcionalumas: lietuvių kalbos tekstynais paremtas tyrimas, *Darbai ir dienos* 58, 223–233.
- Usonienė Aurelija [spausdinama], Non-morphological realizations of evidentiality: the case of parenthetical elements in Lithuanian, in Arkadiev, P., A. Holvoet & B. Wiemer (eds.) *Contemporary Approaches to Baltic Linguistics*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Van Bogaert Julie 2010, *The grammar of complement-taking mental predicate constructions in present-day spoken British English. A corpus-based study of their syntactic, semantic and pragmatic behavior as members of a constructional taxonomy*, PhD, University of Gent, Faculty of Arts and Philosophy.
- Van Olmen Daniel 2010, Imperatives of visual versus auditory perception as pragmatic markers in English and Dutch. *English Text Construction* 3 (1), 74–94.
- Van Olmen Daniel 2013, The imperative of *say* as a pragmatic marker in English and Dutch, *Journal of Germanic Linguistics* 25 (3), 247–287.

Gauta 2014 12 11
Priimta 2015 01 17

JUSTINA LIAUKSMINIENĖ
Vilniaus universitetas
Anglų filologijos katedra
Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius
El. p.: justinaliauksminiene@gmail.com